

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

СТАРОВОЙТ ЛЮДМИЛА ЛЕОНІДІВНА

УДК 338.2:336.22

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ
НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Кропивницький – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Центральноукраїнському національному технічному університеті Міністерства освіти і науки України (м. Кропивницький).

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор
Левченко Олександр Миколайович,
Центральноукраїнський національний
технічний університет Міністерства освіти і
науки України, проректор з наукової роботи,
м. Кропивницький.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук
Попадинець Назарій Миколайович,
Державна установа «Інститут регіональних
досліджень ім. М. І. Долішнього НАН
України», старший науковий співробітник
відділу регіональної економічної політики,
м. Львів;

кандидат економічних наук

Кіндзерський Віталій Володимирович,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича Міністерства освіти і
науки України, асистент кафедри бізнесу та
управління персоналом,
м. Чернівці.

Захист відбудеться «29» вересня 2021 р. о 10:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 23.073.03 Центральноукраїнського національного технічного університету за адресою: 25006, м. Кропивницький, проспект Університетський, 8, зал засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Центральноукраїнського національного технічного університету за адресою: 25006, м. Кропивницький, проспект Університетський, 8.

Автореферат розіслано «28» серпня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. А. Магопець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Ряд світових фінансово-економічних криз останнього десятиліття, посилення глобалізаційних процесів та інтенсифікація розвитку інформаційних систем зумовили посилення ролі держави в регулюванні соціально-економічних процесів та вказали на необхідність підвищення регулятивної ефективності оподаткування як інструменту зниження нерівності та соціальної диференціації. Вітчизняна система оподаткування доходів населення за роки незалежності зазнала багатьох змін та за більшістю формальних ознак відповідає аналогічним системам країн-членів Європейського Співтовариства. Водночас у внутрішній структурі механізму оподаткування доходів населення наявні диспропорції, які важливо усунути.

Стратегічний євроінтеграційний вектор економічного розвитку передбачає, що основним пріоритетом реформування державного регулювання доходів населення в Україні є підвищення соціальної справедливості їх оподаткування з акцентом на потреби індивіда та має на меті вирішити такі проблеми глобалізаційного світу як бідність й нерівність розподілу доходів. Це зумовлює необхідність формування такої системи оподаткування доходів населення, яка б більшою мірою відповідала сучасним принципам оподаткування та інклюзивного економічного зростання, враховувала європейську практику та макроекономічні виклики. Саме тому при реформуванні оподаткування доходів населення важливим є пошук такого поєднання інструментів податкового механізму, який би забезпечив встановлення розумного балансу між фіскальною достатністю, регулятивною ефективністю та соціальною справедливістю. Пошук шляхів вирішення даної проблеми є предметом досліджень багатьох учених в усьому світі, але досі залишається дискусійним, що й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Дослідження та вирішення проблем державного регулювання оподаткування доходів населення мають глибоку ретроспективну історію та розглядаються в численних роботах класиків економічної теорії: А. Сміта, Д. Рікардо, А. Лаффера, М. Лоренца, Дж. С. Міля, А. Маршалла, А. Пігу, Е. Хансена, Е. Ліндаля, Т. Пікетті, П. Самуельсона, Дж. М. Кейнса, В. Парето, Г. Седжвіка, Дж. Слемрода, К. Вікселя, які в різний час доводили необхідність та доцільність втручання держави в регулювання доходів населення інструментами податкового механізму. Їх ідеї отримали подальшого розвитку в працях сучасних зарубіжних науковців, серед яких: Е. Аткинсон, Ш. Бланкарт, Р. Бланк, Дж. Б'юкенен, А. Гарбергер, Е. Саєз, Е. Селігман, Дж. Стігліц та А. Шах.

Дослідженню теоретичних та практичних аспектів ролі держави в регулюванні доходів населення та людського капіталу, вивченню шляхів удосконалення нормативно-правової складової їх оподаткування в напрямку підвищення регулятивної ефективності, присвячені роботи таких вітчизняних вчених: В. Андрущенко, Т. Єфименко, Т. Кізими, В. Кіндзерського, А. Колота, А. Лісового, А. Крисоватого, О. Левченка, І. Луніної, О. Магопець, І. Макаренка, М. Мельник, Н. Попадинця, М. Семикіної, В. Сибірцева, В. Суторміної,

А. Соколовської, Л. Тарангул, О. Ткачук, В. Федосова, Л. Червінської, Н. Шалімової, К. Швабія та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційна робота виконана згідно з планами наукових досліджень Центральноукраїнського національного технічного університету в межах тем: «Фінансово-бюджетна політика економічного розвитку в умовах поглиблення інтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0118U006201), у межах якої дисертантом запропоновані теоретико-методичні та практичні підходи щодо вдосконалення податку на доходи фізичних осіб, сформовані на основі позитивного європейського досвіду; «Податкове планування та адміністрування як складова державної та регіональної політики соціально-економічного розвитку» (номер державної реєстрації 0115U006031), під час виконання якої автором здійснено ретроспективний аналіз реформування елементів податку на доходи фізичних осіб та фіскальних ефектів від адміністрування даного податку, що дозволило виявити відсутність довгострокового прогнозування державної політики доходів. Результати досліджень автора використані при підготовці науково-дослідної роботи ДННУ «Академія фінансового управління» Міністерства освіти і науки України за темою «Забезпечення конкурентних переваг податкової системи» (номер державної реєстрації 0113U004819), у межах якої дисертантом надано пропозиції щодо вдосконалення ставки податку на доходи фізичних осіб від заробітної плати та доповнення переліку випадків для застосування податкової соціальної пільги.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних положень та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення державного регулювання доходів населення від заробітної плати з використанням інструментів податкового механізму.

Для досягнення визначеної мети в дисертації поставлено і вирішено такі завдання:

- узагальнити наукові погляди щодо ролі держави в регулюванні доходів населення, визначити мету та цілі такого регулювання в сучасних умовах;
- дослідити сутність та структуру податкового механізму регулювання доходів населення та ідентифікувати його основні інструменти;
- систематизувати етапи становлення та особливості розвитку оподаткування доходів населення в Україні, виявити наслідки реалізованих податкових реформ;
- ідентифікувати системні проблеми впливу податкових інструментів на регулювання доходів населення в процесі здійснення порівняльного аналізу ефективності державного регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та країнах ЄС;
- обґрунтувати чинники, що впливають на фіскальну ефективність надходжень від податку на доходи фізичних осіб в Україні;
- визначити національні особливості регулятивного впливу податку на доходи фізичних осіб від заробітної плати на рівень життя громадян;

– запропонувати напрями вдосконалення діючого механізму державного регулювання оподаткування доходів населення, враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку економіки та макроекономічні виклики реформування;

– удосконалити методичні підходи до розрахунку ставки податку на доходи фізичних осіб від заробітної плати в контексті підвищення справедливості оподаткування даної групи доходів.

Об'єктом дослідження є процес державного регулювання доходів населення за допомогою інструментів оподаткування.

Предметом дослідження є теоретико-методичні положення та практичні аспекти регулятивної ефективності податку на доходи фізичних осіб.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у дисертаційній роботі завдань використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів пізнання.

У процесі дослідження використано методи: *діалектичний, структурний системний і наукової абстракції* – дали можливість комплексно і всебічно розглянути теоретичні засади державного регулювання оподаткування доходів населення, визначити особливості побудови податкового механізму та його елементів, а також уточнити базові економічні поняття наукового дослідження (пп. 1.1-1.2); *історико-логічний та якісного контент-аналізу* – обрано для дослідження основних етапів розвитку вітчизняної системи оподаткування доходів населення та нормативно-правового забезпечення державного регулювання оподаткування доходів населення (пп. 1.3); *узагальнення, ретроспективний та комплексного аналізу* – у ході вивчення європейського досвіду державного регулювання оподаткування доходів населення (пп. 2.1-2.3); *порівняльного аналізу, факторний та метод групування* – з метою проведення порівняльного аналізу ефективності державного регулювання оподаткування доходів населення в Україні та країнах ЄС (пп. 2.3); *аналізу та синтезу, індукції та дедукції, наукового абстрагування та елімінування* – для оцінки ефективності оподаткування доходів населення в контексті впливу на доходи бюджетів та регулятивного впливу процесів оподаткування на рівень життя населення (пп. 2.1-2.2); *системно-структурного аналізу та наукового узагальнення* – під час розроблення стратегічних орієнтирів та напрямів реформування системи оподаткування доходів населення в Україні (пп. 3.1-3.2); *економіко-математичного моделювання та наукового абстрагування* – при моделюванні зміни ставок податку на доходи фізичних осіб від заробітної плати та трансформації діючого механізму оподаткування доходів населення (пп. 3.3).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України з питань оподаткування доходів населення; статистичні, аналітичні та звітні матеріали Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, Рахункової палати України, Пенсійного фонду України; матеріали таких міжнародних організацій як Організація Об'єднаних Націй, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейська комісія, Організація економічного співробітництва та розвитку, Євростат; праці вітчизняних та зарубіжних науковців та матеріали дослідницьких інституцій, фондів, громадських організацій тощо.

Наукова новизна результатів досліджень. Наукові результати, одержані автором, полягають у поглибленні теоретико-методичних положень та розробленні науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення регулятивної ефективності податку на доходи фізичних осіб як інструменту державного впливу на доходи населення.

Основні результати дослідження, які містять наукову новизну, полягають у такому:

вперше:

- використовуючи інструментарій математичного моделювання, розраховано значення коригувального коефіцієнту до основної ставки податку на доходи фізичних осіб від заробітної плати, застосування якого дозволяє здійснити коригування податкового навантаження на доходи в такий спосіб, щоб забезпечити його поступове зростання зі збільшенням розміру доходу на кожную додаткову гривню. Вказаний підхід дає змогу підвищити регулятивну ефективність податку на доходи фізичних осіб від заробітної плати, реалізувати дотримання принципу соціальної справедливості в оподаткуванні доходів населення та врахувати позитивний європейський досвід в даній сфері;

удосконалено:

- підходи до побудови структури податкового механізму державного регулювання доходів, зокрема запропоновано будувати її на компонентній основі, шляхом включення цілей, задач, функцій та принципів державного регулювання доходів населення, а також суб'єктів та об'єктів регулювання, форм оподаткування, податкових методів та інструментів, що дозволило відобразити залежність елементів податкового механізму від мети податкової політики держави та їх впливу на формування певного рівня податкового навантаження й фіскально-соціального ефекту на доходи;

- методичні підходи до визначення ефективності впливу податкових інструментів на регулювання доходів населення в Україні та країнах ЄС, що враховують аналіз показників результативності податкової політики та позиції країн у міжнародних рейтингах та дозволяють ідентифікувати системні проблеми справляння податку на доходи фізичних осіб;

- науково-практичне обґрунтування регулятивної ефективності податку на доходи фізичних осіб, здійсненого на основі методу математичного моделювання впливу ставки податку на доходи від заробітної плати, що дало змогу визначити особливості регулятивного впливу даного податку на рівень життя населення, зміну глибини нерівності та диференціації розподілу доходів (виявлено відсутність зміни рівня податкового навантаження при зростанні доходів, що порушує принцип соціальної справедливості оподаткування та низьку ефективність податкових соціальних пільг у коригуванні податкового навантаження на доходи);

набули подальшого розвитку:

- теоретичні положення щодо ролі держави в регулюванні доходів населення, що дозволило визначити мету та цілі такого регулювання, а також сформулювати нові функції держави, виникнення яких зумовлено актуальними

глобалізаційними викликами (вирішення проблем бідності та нерівності розподілу доходів і багатства);

– визначення основних тенденцій розвитку державного регулювання оподаткування доходів населення в Україні, шляхом дослідження зміни цілей такого регулювання, що дозволило сформулювати наслідки реалізованих реформ та окреслити основні аспекти податкового механізму, що потребують удосконалення;

– обґрунтування чинників, що впливають на величину фіскальних ефектів від оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, дослідження яких дозволило виявити значну кореляцію розмірів податкових надходжень від характеру ставки податку (пропорційна чи прогресивна шкала), величини бази оподаткування та розміру мінімальної заробітної плати;

– погляди щодо напрямів трансформації державного регулювання оподаткування доходів населення в Україні на довгострокову перспективу, що враховують глобальні тенденції розвитку податкових систем країн ЄС, визначення резервів росту економіки й зменшення фіскального навантаження на доходи фізичних осіб від заробітної плати, які відповідають вимогам соціальної справедливості та сприяють підвищенню регулятивної ефективності оподаткування, що, на відміну від більшості діючих підходів, дозволяє реалізувати поступовий підхід до проведення реформ через розділення напрямків їх реалізації за часовими періодами.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих методичних положень та практичних рекомендацій для вдосконалення ефективності державного регулювання доходів населення від заробітної плати з використанням інструментів податкового механізму. Положення дисертаційного дослідження щодо моделювання впливу різних моделей оподаткування на доходи фізичних осіб від заробітної плати з метою прийняття ефективних управлінських рішень та зменшення податкового навантаження на соціально незахищені категорії населення використані Департаментом фінансів Чернівецької обласної державної адміністрації при підготовці пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового аспекту державного регулювання оподаткування доходів населення в контексті підвищення рівня легалізації зайнятості та виплати заробітної плати (довідка №927 від 27.12.2019 р.). Науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення елементів податкового механізму як складової державного регулювання доходів населення, результати порівняльного аналізу особливостей оподаткування доходів населення в Україні й країнах ЄС, висновки щодо проблематики регулятивної та фіскальної ефективності податку на доходи фізичних осіб використано Департаментом регіонального розвитку Чернівецької обласної державної адміністрації при розробленні Програми економічного і соціального розвитку Чернівецької області на 2020 рік, затвердженої рішенням тридцять п'ятої сесії Чернівецької обласної ради VII скликання від 18 грудня 2019 року за №222-35/19, а запропоновані в дисертаційному дослідженні стратегічні пріоритети реформування державного регулювання оподаткування доходів

населення враховані при розробленні Стратегії розвитку Чернівецької області на період до 2027 року (довідка №04/1217 від 18.06.2020).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеним, самостійно виконаним дослідженням, в якому викладено авторський підхід щодо поглиблення теоретико-методичних положень та розроблення науково-практичних рекомендацій з удосконалення регулятивної ефективності податку на доходи фізичних осіб в Україні в умовах активізації євроінтеграційних процесів. Наукові результати, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та положення, що належать дисертанту.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та методичні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження апробовано на міжнародних науково-практичних конференціях: «Суперечності та тенденції сучасної економічної динаміки» (м. Чернівці, 19-21 квітня 2012 р.), «Маркетинг та брендинг територій: проблеми регіонального розвитку» (м. Чернівці, 5-6 жовтня 2012 р.), «Ринкова природа інституційних трансформацій сучасних економічних систем» (м. Чернівці, 18-20 квітня 2013 р.), «Детермінанти сучасного розвитку соціально-економічних систем в умовах глобальної нестабільності» (м. Чернівці, 24-26 квітня 2014 р.), «Соціально-економічні перспективи розвитку України в XXI столітті» (м. Тернопіль, 27 травня 2014 р.); всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Теоретичні та прикладні аспекти аналізу фінансових систем» (м. Львів, 16-17 березня 2011 р.), «Реорганізація інституційної архітектури в посткризовий період розвитку економіки» (м. Чернівці, 14-16 квітня 2011 р.), «Розвиток фінансової системи України в сучасних умовах» (м. Київ, 26-27 травня 2011 р.), «Актуальні питання фінансової та бюджетно-податкової політики в контексті реалізації Програми економічних реформ на 2012-2014 роки» (м. Київ, 17-18 травня 2012 р.), «Фінанси, грошовий обіг та кредит в сучасних умовах» (м. Сімферополь, 17 травня 2013 р.), «Розвиток України очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти» (м. Харків, 28 березня 2014 р.), «Актуальні проблеми посткризового розвитку банківського сектору України» (м. Київ, 15-16 травня 2014 р.), «Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи» (м. Львів, 17-18 квітня 2015 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 28 наукових працях, загальним обсягом 5,5 др. арк. (особисто автору належить 26 наукових праць обсягом 4,6 др. арк.), із них 12 статей – у наукових фахових виданнях України, 3 – у зарубіжних наукових виданнях (серед яких 1 – у виданні країн ОЕСР).

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 214 сторінок (обсяг основного змісту роботи – 160 сторінок друкованого тексту), включає 18 таблиць, 5 рисунків, шість додатків. Список використаних джерел налічує 212 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «Теоретичні засади державного регулювання оподаткування доходів населення» узагальнено наукові погляди щодо ролі держави в регулюванні доходів населення, досліджено теоретичні основи побудови податкового механізму регулювання доходів населення та основних його інструментів, розкрито наслідки реалізованих в Україні реформ, які стосуються системи оподаткування доходів населення.

Дослідження концепцій державного регулювання доходів населення виявили, що сучасна економічна наука, враховуючи тенденції економічного розвитку, змістила проблематику досліджень на вирішення питань впливу податків на добробут населення, проблем бідності, нерівності розподілу доходів та розширення бази оподаткування (рис. 1).

Рис. 1. Зміна акцентів наукових досліджень в концепціях державного регулювання доходів населення

Джерело: складено автором

Актуальною сьогодні є соціально-орієнтована політика державотворення, направлена на підвищення рівня життя населення, тому в умовах глобалізації та інформатизації суспільно-політичних процесів, держави світу, пристосовуючись до макроекономічних викликів, почали виконувати ряд «нових функцій»: побудова держави із соціально-орієнтованою ринковою економікою з акцентом на потреби індивіда; децентралізація державного управління та дотримання принципу субсидіарності надання соціальних послуг населенню; підвищення участі платника податків у процесах прийняття управлінських рішень; сприяння еквівалентності обміну сплачених податків на блага.

У роботі узагальнено бачення наступних теоретичних понять: «державне регулювання економіки», «доходи населення» та «податковий механізм». Аналіз підходів до трактування категорії «доходи населення» дало змогу зробити висновок про те, що означення даного поняття лежить в площині видів доходів (як у грошовому, так і в натуральному виразі) та часового проміжку їх отримання, що стало підставою доповнення класифікації доходів населення.

Системний характер впливу податкового механізму на перерозподіл доходів прослідковується в його компонентній структурі, побудова якої дозволила виявити залежність вибору його елементів від мети та цілей податкової політики, а також відобразити їх вплив на формування певного рівня податкового навантаження й фіскально-соціального ефекту на доходи. Досліджено, що основний фіскальний вплив на перерозподіл доходів населення здійснюють інструменти податкового механізму, тому важливо підвищувати їх регулятивну ефективність.

Ретроспективний аналіз зміни нормативно-правового аспекту державного регулювання оподаткування доходів населення в Україні дозволив виявити підвищення фіскального впливу державної політики доходів та визначити наслідки реалізованих реформ. З огляду на євроінтеграційний вектор економічного розвитку, відбулась значна кодифікація та уніфікація податкових правил і процедур, однак, чинному податковому механізму притаманні наступні недоліки: підвищення фіскального тиску на доходи населення через збільшення базової ставки та розширення бази оподаткування шляхом введенням нових податків і зборів; зміна підходу до визначення бази оподаткування (з чистого річного оподатковуваного доходу до загального оподатковуваного доходу); порушення принципу соціальної справедливості в оподаткуванні; відсутність кореляції податкового навантаження на доходи з платоспроможністю платника податку.

У *другому розділі* «Сучасний стан та оцінка результативності державного регулювання оподаткування доходів населення в умовах євроінтеграції» здійснено порівняльний аналіз ефективності державного регулювання оподаткування доходів населення в Україні та країнах ЄС, визначено системні проблеми впливу податкових інструментів на їх регулювання, досліджено фіскальну ефективність податку на доходи фізичних осіб в Україні та визначено особливості регулятивного впливу даного податку на рівень життя громадян.

Проведені дослідження виявили схожість вітчизняної системи оподаткування доходів населення з аналогічними податковими механізмами країн ЄС за більшістю формальних ознак (структура, процедури адміністрування та інструменти регулювання доходів населення). Відмінними ознаками податкових механізмів визначено прогресивне оподаткування доходів; зменшення податкового тиску на громадян з низьким рівнем доходів від праці шляхом виведення з-під оподаткування фіксованої суми доходу; обов'язкова сплата страхових внесків. Встановлено вищий рівень податкового навантаження на доходи від заробітної плати, порівняно з середнім по країнах ЄС, що однак, не підтверджується схожим рівнем життя в Україні.

Здійснено порівняльний аналіз показників рівня ВВП на душу населення й індексу розвитку людського потенціалу в Україні й країнах ЄС та встановлено найнижчий їх рівень для України (2820 дол. США (країни ЄС – 37500 дол. США) та 0,743 (країни ЄС – 0,850) відповідно) та значну кореляцію впливу рівня економічного розвитку країн на акценти податкової політики. По-перше, в країнах з високим значенням цих показників, рівень податкового навантаження на доходи населення є вищим через значну прогресію ставок податку на доходи від заробітної плати. По-друге, вищими є значення компенсаторних механізмів зниження фіскального впливу на доходи населення (неоподатковувані суми доходів та розміри мінімальних соціальних стандартів).

З метою оцінки рівня нерівності розподілу доходів в Україні, відслідковано зміну значень індексу Джині за 2008-2019 роки (24,0-26,6) та виявлено, що за підсумками 2019 року його значення дорівнювало показнику 2008 року (26,6), що вказує на нівелювання всіх позитивних ефектів від здійснюваних реформ цього періоду. Поглиблення процесів бідності в Україні за останні роки також підтверджують результати досліджень світових організацій: ООН та Світового банку (рівень бідності – 24 % та 25 % відповідно), Bloomberg (2-ге місце в рейтингу «найнещасніших країн світу»), Gfk (38-е місце серед 42 європейських країн за рівнем середніх витрат).

Аналіз розподілу населення України за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів підтвердив низький рівень середніх доходів та високу диференціацію їх розподілу, а в останні кілька років негативна динаміка поглиблюється (з 10-20 % до 30-40 % всього населення). Узагальнення висновків проведеного порівняльного аналізу надало змогу виявити проблеми, вирішення яких необхідно покласти в основу майбутньої реформи оподаткування доходів населення в Україні.

Дослідження фіскальних ефектів від оподаткування доходів населення в Україні виявили суттєве зростання ролі податку на доходи фізичних осіб у структурі ВВП країни в 2002-2020 роках (з 4,8 % до 7,0 %) та у структурі доходів до зведеного бюджету (з 17,4 % до 21,4 %). Номінальні надходження від ПДФО зведеного бюджету України за час дії Податкового кодексу зросли більш ніж у 5,5 разів (із 51,0 млрд грн на початок 2011 року до 295,1 млрд грн на кінець 2020 року), а особливо різке їх зростання спостерігалось з 2015 року. Позитивна динаміка була забезпечена за рахунок збільшення податкового навантаження на доходи населення (підвищення базової ставки податку та введення нових об'єктів оподаткування), чим вдалось запобігти різкій втраті надходжень від податку на доходи фізичних осіб на період ліберальної політики оподаткування доходів у 2010-2014 роках. З 2014 року по 2020 рік суми від нових об'єктів оподаткування (пенсії, депозити та військовий збір) зросли в 6,2 рази (з 4,7 до 29,3 млрд грн).

Виявлено, що реформування елементів податку на доходи фізичних осіб є найбільш динамічним в частині перегляду його базових ставок та реалізується на основі ситуативного, а не довгострокового прогнозування та планування державної політики доходів. Встановлено, що компенсаційні заходи щодо невиконання плану податкових надходжень від податку на доходи фізичних осіб застосовуються по факту їх спаду, однак, не завжди дають достатній фіскальний

ефект (наприклад, оподаткування пенсій та нерухомого майна складають менше 1 % загальної суми податкових надходжень в структурі ПДФО).

Встановлено динаміку до зростання величини доходів від заробітної плати в структурі сукупних місячних доходів населення у 2009-2019 роках (з 40,8 % до 46,7 %), усереднений аналогічний показник по ЄС-28 становить всього 36,1 %. Це вказує на значну роль державної політики доходів та політики мінімальних соціальних стандартів у формуванні місячних доходів населення. Прослідковано відсутність реальних ефектів від зростання номінальних значень прожиткового мінімуму (далі – ПМ) та мінімальної заробітної плати (далі – МЗП) за 2009-2019 роки на рівень життя громадян, що обумовлено значним інфляційним впливом (табл. 1).

Таблиця 1

Доходи населення України, 2009-2019 рр.

Показник	Усереднене значення
Частка заробітної плати у сукупних доходах, 2009-2019 (%)	42,7
Темп росту номінальної заробітної плати, 2009-2019 (%)	117,7
Індекс інфляції, 2009-2019 (%)	112,2
Темп росту реальної заробітної плати, 2009-2019 (%)	105,1
Темп росту прожиткового мінімуму для працездатних осіб, (2009-2019 (%))	111,4

Джерело: складено автором

Автором змодельовано дію елементів податкового механізму на доходи від заробітної плати, що дозволило виявити відсутність диференційованого підходу до оподаткування та різке підвищення податкового навантаження після втрати права на застосування податкової соціальної пільги, а також дійти висновку, що застосування єдиної ставки податку не відповідає принципу соціальної справедливості оподаткування доходів населення (рівень податкового навантаження залишається постійною величиною незалежно від величини доходу).

У *третьому розділі «Удосконалення державного регулювання оподаткування доходів населення в умовах євроінтеграції»* обґрунтовано стратегічні пріоритети реформування державного регулювання оподаткування доходів населення в умовах активізації євроінтеграційних процесів, надано практичні рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової складової елементів податкового механізму регулювання доходів населення та запропоновано модель зміни основної ставки податку на доходи фізичних осіб від заробітної плати.

Стратегічні пріоритети державного регулювання оподаткування доходів населення визначено у взаємозв'язку з основними макроекономічними викликами та стримуючими факторами (рис. 2).

З метою розв'язання наявних проблем державного регулювання доходів населення в Україні, запропоновано напрями трансформації нормативно-правової складової механізму державного регулювання доходів населення, які розроблено з урахуванням позитивного європейського досвіду та поступового підходу до

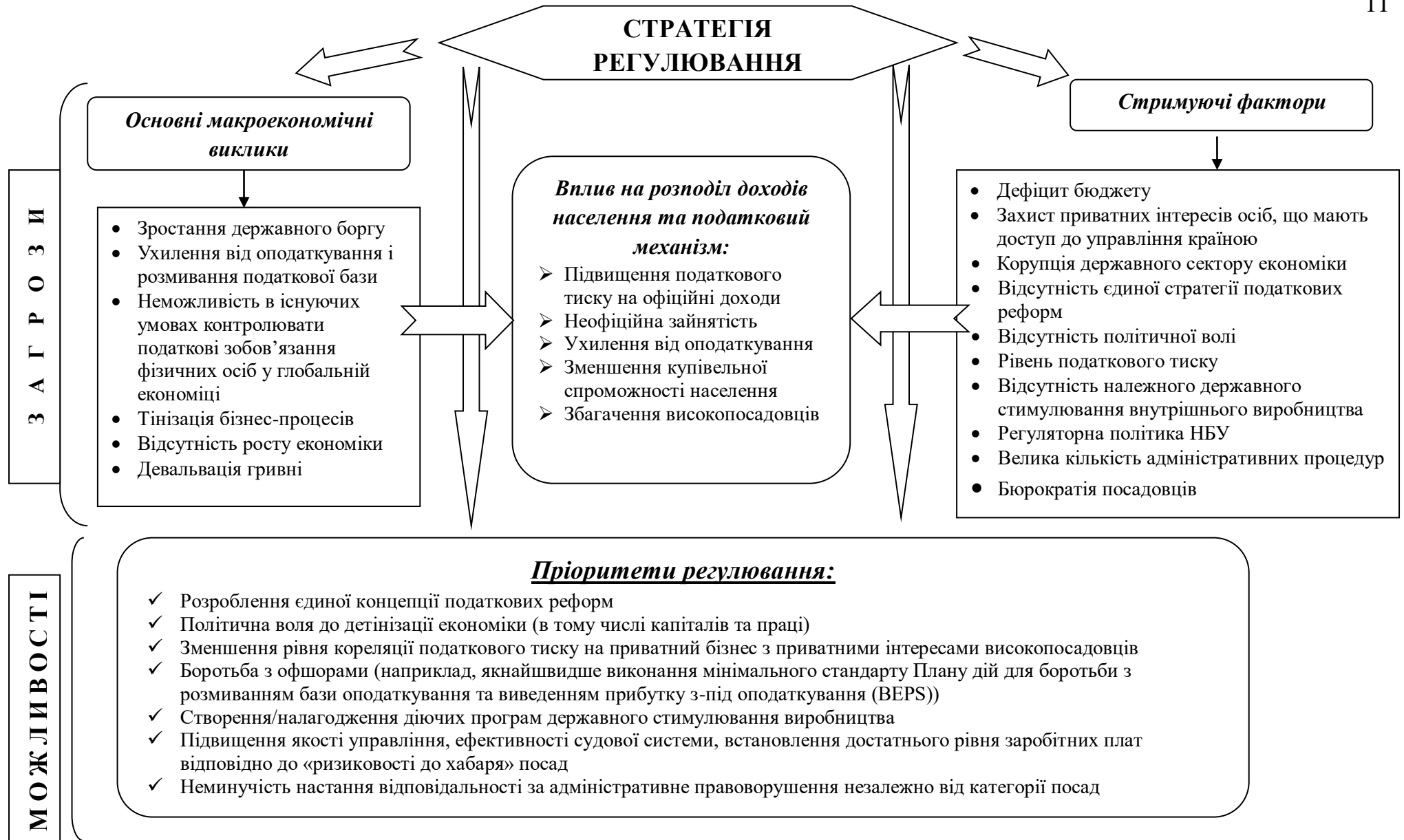

Рис. 2. Концептуальні засади формування стратегії державного регулювання оподаткування доходів населення

Джерело: розроблено автором

реформування. В межах кожного з часових періодів запропоновано напрями вдосконалення діючого механізму оподаткування доходів населення, серед яких: запровадження прогресивної ставки податку на доходи від заробітної плати; виведення з під оподаткування певної суми доходу незалежно від його розміру; оптимізація ряду пільг (пп. 169.1.1, 169.1.2, 169.1.3 та 169.1.4 Податкового кодексу України) за рахунок впровадження основної податкової соціальної пільги; вдосконалення порядку надання податкової знижки в сплаті податків за молодих працівників, які приймаються на роботу вперше та порядку грошового забезпечення державних службовців; удосконалення порядку оподаткування доходів інших видів первинних та вторинних доходів; запровадження непрямих методів визначення доходів, прихованих від оподаткування.

Врахувавши позитивний європейський досвід та виявлені закономірності оподаткування доходів населення в Україні, автором за допомогою інструментів математичного моделювання знайдено значення коригувальних коефіцієнтів (табл. 2) до основної ставки податку на доходи фізичних осіб від заробітної плати, що виведені на основі кореляції суми доходу та ставки податку.

Таблиця 2

Значення коригувальних коефіцієнтів для кожної з побудованих моделей

Діапазон доходу	Формула розрахунку коефіцієнтів
I модель (3 коефіцієнти)	
1711,00 – 12634,00 грн.	$Coef = 0,5736 + 0,00003375x$
12635,00 – 20705,00 грн.	$Coef = 0,4343 + 0,00004477x$
20706,00 – 65000,00 грн.	$Coef = - 0,5359 + 0,00009163x$
II модель	
1711,00 – 65000,00 грн.	$Coef = 0,5012 + 0,0000757x$
III модель	
20706,00 – 65000,00 грн.	$Coef = - 1,0662 + 0,00009979x$
IV модель	
20706,00 – 65000,00 грн.	$Coef = 0,7458 + 0,00001929x$
V модель (2 коефіцієнти)	
1711,00 – 12180,00 грн.	$Coef = 0,5703 + 0,00003528x$
12181,00 – 65000,00 грн.	$Coef = 0,7817 + 0,00001792x$
VI модель	
2471,00 грн. – 65000,00 грн.	$Coef = 0,9737 + 0,00001066x$
VII модель	
1763,00 грн. – 65000,00 грн.	$Coef = 0,9814 + 0,000011257x$

Джерело: розроблено автором

Такі коефіцієнти дозволяють змінити податкове навантаження на доходи від заробітної плати в такий спосіб, щоб реалізувати поступове зростання податкового навантаження зі збільшенням розміру доходу на кожен додатковий гривню. Вказані коригувальні коефіцієнти розраховано в межах запропонованих семи моделей трансформації елементів податкового механізму, для кожної з яких

задано вихідні параметри (умови та припущення), що повторюють або дещо змінюють норми діючого механізму оподаткування доходів від заробітної плати. Розроблені автором моделі є реалістичними, практично адаптивними та гнучкими до зміни вихідних параметрів оподаткування, а застосований підхід до моделювання залишається справедливим та чутливим до зміни цілей державної політики доходів. Для кожної з моделей обраховано розрахунковий ефект від їх впровадження (табл. 3), який доводить їх фіскальну ефективність.

Обґрунтовано бачення основних напрямків здійснення державної політики перерозподілу доходів та основних недоліків державного регулювання доходів населення (вади податкового механізму та вади економічного розвитку), які впливають на ефективність її реалізації.

Таблиця 3

Розрахунковий ефект від впровадження запропонованих моделей

	Сукупний грошовий ефект від впровадження, млн. грн.	Відхилення (від базового механізму), млн. грн.
базовий механізм (ставка податку 15% та 17%)	378,5	
I модель	573,1	+194,6 (1,5 рази)
II модель	613,6	+235,1 (1,6 рази)
III модель	557,3	+178,8 (1,47 рази)
IV модель	516,2	+137,7 (1,36 рази)
V модель	524,8	+146,3 (1,39 рази)
базовий механізм (ставка податку – 18%)	411,6	
VI модель	545,6	+134,0 (1,33 рази)
VII модель	531,1	+119,5 (1,3 рази)

Джерело: розроблено автором

У роботі зосереджено увагу на тому, що в ході реформування державного регулювання доходів населення інструментами оподаткування, важливо вирішити питання відчутного для українців збільшення розмірів мінімальної заробітної плати за рахунок реального економічного зростання та детінізації економіки.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі подано теоретичні узагальнення та запропоновано нове вирішення актуальних наукових проблем удосконалення державного регулювання доходів населення від заробітної плати з використанням інструментів податкового механізму. За результатами дисертаційного дослідження зроблено такі висновки:

1. Системний аналіз наукових поглядів на роль держави в регулюванні доходів населення показав, що актуальною сьогодні є соціально-орієнтована політика державотворення. Встановлено, що сучасна економічна наука, враховуючи тенденції глобального економічного розвитку, змістила акцент досліджень на вивчення впливу держави на перерозподіл доходів населення, тому основною метою державного регулювання доходів населення стала побудова

держави суспільного добробуту з акцентом на потреби індивіда. Враховуючи глобалізаційні виклики сучасного світу, автором сформульовано мету, цілі та нові функції державного регулювання доходів населення.

2. Результатом узагальнення підходів до трактування категорії «доходи населення» стало доповнення їх класифікації, а дослідження теоретичних основ суті податкового механізму надало підстави розробити структурно-логічну схему його складових, яку запропоновано будувати на компонентній основі, що дозволяє виявити залежність вибору його елементів від мети та цілей податкової політики, а також відобразити їх вплив на формування певного рівня податкового навантаження й фіскально-соціального ефекту на доходи. Визначено, що інструменти податкового механізму в більшій мірі дозволяють коригувати глибину фіскального впливу на доходи населення та забезпечують реалізацію соціальних функцій держави, ніж інші його складові.

3. Застосування історичного методу дозволило виокремити чотири етапи розвитку системи оподаткування доходів населення в Україні, в межах яких автором визначено зміну цілей державної регулятивної політики в бік підвищення фіскального тиску на доходи населення (збільшення базової ставки податку на доходи фізичних осіб, значне розширення бази оподаткування) та перебудови системи оподаткування доходів населення з огляду на євроінтеграційний напрям розвитку економіки України. Виходячи з аналізу результатів реформ, визначено наслідки реалізованих змін для кожного з етапів та зауважено на відсутності довгострокового прогнозування й планування державної політики доходів.

4. Проведені дослідження виявили схожість вітчизняної системи оподаткування доходів населення з аналогічними податковими механізмами країн ЄС за більшістю формальних ознак, що проявляється в її структурі, процедурах адміністрування та наборі інструментів регулювання доходів населення. Встановлено, що рівень економічного розвитку та розмір ВВП країни напряму впливають на акценти податкової політики країн ЄС та України (чим більше їх значення, тим ширший перелік компенсаторних механізмів зниження фіскального впливу на доходи населення застосовується (неоподатковувані суми доходів та розміри мінімальних соціальних стандартів)).

5. У результаті дослідження фіскальних ефектів від адміністрування податку на доходи фізичних осіб в Україні, виявлено суттєве зростання ролі даного податку в структурі ВВП країни та у структурі доходів зведеного бюджету протягом 2002-2020 років, що, в тому числі було забезпечено за рахунок збільшення податкового навантаження на доходи населення. Встановлено, що фіскальна ефективність податку на доходи фізичних осіб значною мірою залежить від зміни елементів податку та інструментів податкового механізму, що застосовуються до їх регулювання, а також від рівня добровільної сплати податкових зобов'язань.

6. Виявлено високий рівень чутливості доходів населення від заробітної плати до зміни елементів податкового механізму, що напряму впливає на зміну якості життя населення в Україні (ефективність перерозподілу доходів, глибину їх нерівності, диференціації та справедливості оподаткування). Встановлено, що

через інфляційні тиски на доходи населення, реальних соціальних ефектів від зростання номінальних значень прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати за 2009-2019 роки майже не спостерігалось. Виявлено диспропорції дії елементів податкового механізму на доходи населення та доведено відсутність диференційованого підходу до оподаткування доходів від заробітної плати та порушення принципу соціальної справедливості їх оподаткування.

7. Досліджено, що наявні в Україні проблеми значного податкового навантаження на доходи населення та низька результативність проведених в 2003-2020 роках реформ елементів податкового механізму відносно їх впливу на зміну нерівності розподілу доходів, обумовлені наявністю «застарілих» макроекономічних проблем розвитку вітчизняної економіки, подолання яких є стратегічним пріоритетом державного регулювання доходів населення. Визначено основні причини існування вказаних проблем, їх впливу на розподіл доходів населення та побудову податкового механізму, запропоновано можливі шляхи їх вирішення. Застосовуючи ітераційний (поступовий) підхід до реформування, сформульовано напрями вдосконалення нормативно-правового забезпечення податкового механізму державного регулювання доходів населення, які розроблено з урахуванням ретроспективного аналізу наслідків реалізованих в Україні податкових реформ та узагальнення практики оподаткування доходів населення в країнах ЄС.

8. У результаті дослідження зміни податкового навантаження на заробітну плату від податку на доходи фізичних осіб, виявлено його значне зростання після втрати права на застосування податкових соціальних пільг та регресивне зростання для високого рівня доходу. З метою усунення даних диспропорцій механізму оподаткування, в рамках семи побудованих моделей, знайдено значення коригувальних коефіцієнтів до основної ставки податку, що виведені на основі кореляції суми доходу й ставки податку, та які дозволяють змінити податкове навантаження на доходи в такий спосіб, щоб реалізувати поступове його зростання зі збільшенням розміру доходу на кожен додаткову гривню. Використання коригувальних коефіцієнтів допомагає реалізувати принципи соціальної спрямованості, рівнонапруженості та справедливості в оподаткуванні доходів від заробітної плати, запобігти різкій диференціації доходів населення, а також досягти стратегічної мети державного регулювання – зменшення рівня бідності та зменшення податкового навантаження на соціально незахищені категорії населення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз даних

1. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Роль первинних і вторинних доходів у структурі доходів населення. *Наукові праці НДФІ*. 2011. Вип. 4 (57). С. 31-38. ICI World Journals (0,3 друк. арк.).

2. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Проблеми забезпечення ефективності методів державного регулювання первинних та вторинних доходів населення в Україні.

Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. 2012. Вип. I (45). С. 315-321. Включено до Google Scholar, Index Copernicus (0,3 друк. арк.).

3. Жебчук (Старовойт) Л. Л., Жебчук Р. Л. Необхідність державного регулювання первинних і вторинних доходів населення в умовах реформування системи державних фінансів в Україні. *Науковий вісник Чернівецького національного університету*. 2012. Вип. 592. С. 134-138. Включено до Index Copernicus (заг. обсяг 0,2 друк. арк., особисто автору належить 0,15 друк. арк.). *Особистий внесок здобувача: досліджено наукові погляди представників різних економічних шкіл на межі державного втручання в розподіл доходів населення, проаналізовано чинники, що обумовлюють необхідність перебудови діючої системи оподаткування доходів населення та запропоновано напрями удосконалення податкового регулювання.*

4. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Податок з доходів фізичних осіб: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2012. Вип. III (47). С. 278-283. Включено до Google Scholar, Index Copernicus (0,25 друк. арк.).

5. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Стягнення внесків до фондів соціального страхування як елемент механізму державного регулювання доходів населення. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 2. С. 126-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2012_2_15. Включено до «Google Академія» (0,3 друк. арк.).

6. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Податок на нерухомість як елемент оподаткування особистих доходів населення. *Наукові праці НДФІ*. 2013. Вип. 3 (64). С. 90-97. Включено до Google Scholar, Research Bible, Index Copernicus ICI World Journals (0,3 друк. арк.).

7. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Прожитковий мінімум як складова механізму державного регулювання доходів населення. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2013. Вип. III (51). С. 248-253. Включено до Google Scholar, Index Copernicus (0,25 друк. арк.).

8. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Фіскальне партнерство: ефективна взаємодія держави та платників податків. *Наукові праці НДФІ*. 2014. Вип. 2 (67). С. 88-94. Включено до Google Scholar, Research Bible, Index Copernicus ICI World Journals (0,1 друк. арк.).

9. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Нерівність розподілу доходів в контексті перебудови існуючої моделі оподаткування в країні. *Науковий вісник Чернівецького національного університету*. 2014. Вип. 681. С. 99-101. Включено до Index Copernicus (0,1 друк. арк.).

10. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Удосконалення пільгового механізму системи оподаткування доходів населення. *Науковий вісник Чернівецького національного університету*. Економіка. Чернівці : ЧНУ. 2014. Вип. 717. С. 133-135. Включено до Index Copernicus (0,1 друк. арк.).

11. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Розподіл податкового навантаження в контексті оцінки ефективності здійснення податкової політики. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6. Ч.4. С. 213-216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_6%284%29_55. Включено до Index Copernicus International (Республіка Польща) (0,2 друк. арк.).

12. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Удосконалення фіскальної складової механізму державного регулювання доходів населення. *Економіка розвитку*. 2014. № 3 (71). С. 64-68. Включено до Scopus, Index Copernicus (0,2 друк. арк.).

Статті у періодичних наукових виданнях іноземних держав

13. Павлович (Старовойт) Л. Л. Перспективи реформування податкового механізму державного регулювання доходів населення в Україні в контексті євроінтеграції. *Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы*. 2017. № 2. С. 68-75. Включено до Index Copernicus, The Global Index for Continuing Resources (0,3 друк. арк.).

14. Павлович (Старовойт) Л. Л. Вызовы реформування податкового механізму державного регулювання доходів населення в Україні. *Восточно Европейский научный журнал*. 2021. № 1 (65). С.63-69. Включено до Index Copernicus, ICI World of Journals (0,3 друк. арк.).

15. Pavlovych (Starovoit) L., Nikiforov P. Income tax as a Component of Financial Capacity of New Amalgamated Communities in Ukraine. *Studium Europy Środkowe I Wschodniej*. – 2020. NR 14 Grudzień. S. 189-206. Включено до Index Copernicus (заг. обсяг 0,7 друк. арк., особисто автору належить 0,6 друк. арк.). *Особистий внесок здобувача: досліджено роль податку на доходи фізичних осіб у формуванні дохідної частини державного та місцевих бюджетів, проаналізовано вітчизняний та європейський досвід оподаткування даної групи доходів, визначено наявні диспропорції податкового механізму та запропоновано напрямки удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб, враховуючи часовий лаг реформ.*

Публікації в інших виданнях

16. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Роль держави у перерозподілі доходів населення в умовах ринкових перетворень. *Теоретичні та прикладні аспекти аналізу фінансових систем: зб. тез XI Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів та студентів, 16-17 берез. 2011 р. Львів: Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України, 2011. С. 25-27. (0,1 друк. арк.).*

17. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Податковий кодекс України: змін в системі прямого оподаткування. *Реорганізація інституційної архітектури в посткризовий період розвитку економіки: матеріали X-ї Всеукр. ювілейної наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених, 14-16 квіт. 2011 р. Чернівці: ЧНУ, 2011. С. 74-75. (0,1 друк. арк.).*

18. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Удосконалення податку з доходів фізичних осіб в Україні. *Розвиток фінансової системи України в сучасних умовах: матеріали наук.-практ. конф., 26-27 трав. 2011 р. Київ: ДНУ «Академія фінансового управління», 2011. С. 156-158. (0,1 друк. арк.).*

19. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Податок на нерухомість як елемент оподаткування особистих доходів населення: проблеми впровадження та перспективи розвитку для України. *Суперечності та тенденції сучасної економічної динаміки: матеріали I-ї Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених, 19-21 квіт. 2012 р. Чернівці: ЧНУ, 2012. С. 217-218. (0,1 друк. арк.).*

20. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Шляхи розвитку податку на доходи фізичних осіб від заробітної плати в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду. *Актуальні питання фінансової та бюджетно-податкової політики в контексті реалізації Програми економічних реформ на 2012-2014 роки: матеріали наук.-практ. конф.*, 17-18 трав. 2012 р. Київ: ДННУ «Академія фінансового управління», 2012. С. 124-127. (0,2 друк. арк.).

21. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Внески до фондів державного соціального страхування як елемент регулювання доходів населення. *Маркетинг та брендинг територій: проблеми регіонального розвитку: матеріали XXI Міжнар. наук.-практ. конф.*, 5-6 жовт. 2012 р. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. С. 68-70. (0,1 друк. арк.).

22. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Податкові пільги в контексті забезпечення ефективності податкової політики країни. *Ринкова природа інституційних трансформацій сучасних економічних систем: матеріали II-ї Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених*, 18-20 квіт. 2013 р. Чернівці: ЧНУ, 2013. С. 140-141. (0,1 друк. арк.).

23. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Фіскальне партнерство: взаємодія держави та платників податків. *Фінанси, грошовий обіг та кредит в сучасних умовах: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф.*, 17 трав. 2013 р. Сімферополь: ВД «АРІАЛ», 2013. С. 145-148. (0,2 друк. арк.).

24. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Проблеми регулювання податкового навантаження на доходи фізичних осіб в Україні. *Розвиток України очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів*, 28 бер. 2014 р. Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014 р. С. 117-119. (0,1 друк. арк.).

25. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Проблеми діючого в Україні механізму державного регулювання доходів населення. *Детермінанти сучасного розвитку соціально-економічних систем в умовах глобальної нестабільності: матеріали III-ї Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених*, 24-26 квіт. 2014 р. Чернівці: ЧНУ, 2014. Ч.1. С. 108-110. (0,1 друк. арк.).

26. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Оподаткування депозитів як елемент механізму регулювання доходів населення. *Актуальні проблеми посткризового розвитку банківського сектору України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та аспірантів*, 15-16 трав. 2014 р. Київ: ДП «Прінт Сервіс», 2014. Т.І. С. 228-231. (0,1 друк. арк.).

27. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Удосконалення фіскальної складової державного регулювання оподаткування доходів фізичних осіб. *Соціально-економічні перспективи розвитку України в XXI столітті: зб. тез доповідей II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф.*, 27 трав. 2014 р. Тернопіль: «Вектор», 2014. С. 55-58. (0,2 друк. арк.).

28. Жебчук (Старовойт) Л. Л. Виклики для системи оподаткування доходів населення в кризовий період. *Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених*, 17-18 квіт. 2015 р. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. С. 21-23. (0,1 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Старовойт Л. Л. Державне регулювання оподаткування доходів населення в умовах євроінтеграції. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Центральноукраїнський національний технічний університет МОН України, Кропивницький, 2021.

Дисертацію присвячено поглибленню теоретико-методичних положень та розробленню науково-практичних рекомендацій з удосконалення державного регулювання доходів населення від заробітної плати з використанням інструментів податкового механізму. У роботі узагальнено наукові погляди щодо ролі держави в регулюванні доходів населення, досліджено теоретичні основи побудови податкового механізму регулювання доходів населення та основних його інструментів, розкрито наслідки реалізованих в Україні реформ, які стосуються системи оподаткування доходів населення.

Здійснено порівняльний аналіз ефективності державного регулювання оподаткування доходів населення в Україні та країнах ЄС, визначено системні проблеми впливу податкових інструментів на їх регулювання, досліджено фіскальну ефективність податку на доходи фізичних осіб в Україні та визначено особливості регулятивного впливу даного податку на рівень життя громадян. Обґрунтовано стратегічні пріоритети реформування державного регулювання оподаткування доходів населення в умовах активізації євроінтеграційних процесів, надано практичні рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової складової елементів податкового механізму регулювання доходів населення та запропоновано модель зміни основної ставки податку на доходи фізичних осіб від заробітної плати.

Ключові слова: державне регулювання, доходи населення, податковий механізм, податок на доходи фізичних осіб, диференціація доходів, податкове навантаження, регулятивна ефективність податку, нерівність розподілу доходів.

АННОТАЦИЯ

Старовойт Л. Л. Государственное регулирование налогообложения доходов населения в условиях евроинтеграции. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Центральноукраинский национальный технический университет МОН Украины, Кропивницкий, 2021.

Диссертация посвящена углублению теоретико-методических положений и разработке научно-практических рекомендаций по совершенствованию государственного регулирования доходов населения от заработной платы с использованием инструментов налогового механизма. В работе обобщены научные взгляды о роли государства в регулировании доходов населения, исследованы теоретические основы построения налогового механизма регулирования доходов населения и основных его инструментов, раскрыто

последствия реализованных в Украине реформ, касающихся системы налогообложения доходов населения.

Осуществлен сравнительный анализ эффективности государственного регулирования налогообложения доходов в Украине и странах ЕС, определены системные проблемы влияния налоговых инструментов на их регулирование, исследована фискальная эффективность налога на доходы физических лиц в Украине и определены особенности регулятивного воздействия данного налога на уровень жизни граждан. Обоснованы стратегические приоритеты реформирования государственного регулирования налогообложения доходов в условиях активизации интеграционных процессов, даны практические рекомендации по совершенствованию нормативно-правовой составляющей элементов налогового механизма регулирования доходов населения и предложена модель изменения основной ставки налога на доходы физических лиц от заработной платы.

Ключевые слова: государственное регулирование, доходы населения, налоговый механизм, налог на доходы физических лиц, дифференциация доходов, налоговая нагрузка, регулятивная эффективность налога, неравенство распределения доходов.

ABSTRACT

Starovoi L. L. State Regulation of Personal Income Taxation in The Context of European Integration. – Qualification scientific work with the manuscript copyright.

The thesis for the Candidate Degree in Economics: 08.00.03 – Economy and Management of a National Economy. – Central Ukrainian National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kropyvnytskyi, 2021.

The dissertation is devoted to deepening of theoretical and methodical provisions and development of scientific and practical recommendations on improvement of the state regulation of incomes of the population from a salary with use of tools of the tax mechanism. The paper summarizes the theoretical provisions on the role of the state in regulating incomes, defines the goals and objectives of such regulation, as well as new "functions" that began to perform in the world in connection with the deepening of globalization, informatization and democratization.

Scientific approaches to the interpretation of the essence of the concept of "tax mechanism", "income" and their classification are generalized. Theoretical and methodical bases of formation of the tax mechanism of regulation of incomes of the population are developed, its basic tools are identified and their influence on efficiency of redistribution is substantiated. Based on the generalization of the component structure of the tax mechanism, a structural and logical scheme of its action on the regulation of household incomes is built.

A retrospective analysis of the development of personal income taxation in Ukraine was conducted, and the consequences of the implemented tax reforms were revealed. The European practice of tax regulation of household incomes is studied, the key features and the last tendencies of reforming are defined. With the help of a comparative analysis of the effectiveness of state regulation of personal income

taxation in Ukraine and EU countries, the systemic problems of the impact of tax instruments on their regulation have been identified.

An analysis of the regulatory properties of the tax mechanism on income from wages in Ukraine, assessed its impact on income equalization and changes in the tax burden. The factors influencing the fiscal efficiency of personal income tax revenues in Ukraine are substantiated, the national features of the regulatory impact of this group of taxes on the living standards of citizens are determined.

Taking into account the European integration vector of economic development and macroeconomic challenges of reform, scientific and practical recommendations for improving the mechanism of personal income taxation in Ukraine were given (progressive tax rate, tax deduction of a certain amount of income regardless of its size; optimization of benefits by introducing basic taking into account the marital status of the taxpayer, improving the procedure for granting a tax rebate on taxes for young employees hired for the first time and the procedure for providing cash to civil servants, improving the taxation of other primary and secondary incomes, introduction of indirect methods of determining income hidden from taxation).

Methodological approaches to the calculation of the personal income tax rate have been improved, which will help increase the fairness of taxation of this group of incomes, increase the regulatory impact of the tax on income redistribution and reduce inequality of distribution. Models of transformation of the main elements of the tax mechanism are developed, for each of which the initial parameters (conditions and assumptions) are repeated, which repeat or slightly change the norms of the current mechanism. For each of the models, the expected socio-economic effect of the implementation is described, which led to the logic of calculating adjustment factors to the basic rate of payroll tax, which allow to evenly increase the income tax burden with each additional hryvnia.

The proposed models are realistic, practically adaptive and flexible to change the initial parameters of the tax mechanism, and the applied approach to modeling remains fair and sensitive to changes in the goals of state revenue policy. For each of the models, the calculated effect of their implementation is calculated, which proves their fiscal efficiency.

Key words: state regulation, incomes of the population, tax mechanism, personal income tax, income differentiation, tax burden, regulatory efficiency of tax, inequality of income distribution.